

Igra pozorišta ili Pozorište igre

U trenutku kada modaliteti mogućih alternativa usmjerenih zdravom društvu gube bitku sa slobodarskim društvom anarhističkih usmjerenja i manjkom etičkih stremljenja i isuviše velike moralne upitnosti, pred nama je knjiga kolegice Dr. Ljubice Vasić koja razgrće, ako to mogu reći, zastore na sceni teatra lažnih pretpostavki sa namjerom ne samo objašnjenja, već i prosvjetljenja korisnika lažne svakodnevnice, a protiv lažnih proroka, mesija spektakla i manipulacije.

Predsjednik SAD-a, Džon Adams (drugi u nizu, 1797-1801) je još 1814. pisao prijatelju i političkom filozofu Džonu Tejloru „*da se još nije pojavila demokratija koja nije izvršila samoubistvo*¹.“ Naši umovi su bili zarobljeni političkim pluralizmom (strankama/partijama!), koji nas je zaveo i zaslijepio. „Stranke/Partije su čudesan mehanizam zbog kojeg, u cijeloj zemlji, nijedan duh ne može da posveti pažnju naporu da, u javnim poslovima, uoči i izdvoji dobro, pravdu i istinu... Zlo političkih partija bode oči“, govorila je i pisala Simon Vejl 1942. godine².

No, demokratija, ali i partije/stranke unutar nje su samo jedan čin, proces unutar diskursa ljudske civilizacijske pojavnosti. Prije svega unutar alternativne pojavnosti kreiranog uticaja na ljudsku svijest, ali i savjest, preko dramaturgije nastupa i prezentacije života preko alternativnog realitija – od pozorišta, filma, TV-a i sve do društvenih mreža. Ipak, poveznica u SAD je upravo ovdje, kako navodi Ljubica Vasić: „*Sjedinjene Američke Države su svetski lider u razvijanju konzervativne ideologije. Dakle, ta ideologija se zasniva na fundamentalnim vrednostima porodice i nacionalnog interesa. Upravo su američki teoretičari proširili pojam nacionalnog interesa u savremenoj politici, tako da se danas, zahvaljujući njima, govori o projektovanju nacionalnog interesa u druga geopolitička pozorišta a radi uspostavljanja ideološkog identiteta.*“ Jer sve je igra³, a igra je i pozorište, bilo gdje i bilo kada. Ipak, u SAD je to posebna usmjerenost manipulativnim oblicima žestokih stremljenja. Političkih, prije svega.

Ideologija grupnog diskursa iniciranog pojedinačnim planskim aktivnostima i nije ništa drugo do uobličeni pogled na svijet sa ciljem usmjeravanja načina i oblika življenja i rada. Eo ipso, kod Ljubice Vasić *ideologija* postaje novi rakurs pojavnosti posmatranja rata kao pozorišne metafore sa ciljem razobličavanja klasičnog oblika manipulacije svijesti.

¹ Founders online, USA: <https://founders.archives.gov/documents/Adams/99-02-02-6371>

² Politika, dnevni list, Srbija: <http://www.politika.rs/sr/clanak/431668/Kultura/Simon-Vejl-o-ukidanju-politickih-partija>

³ Vlajki, Emil, 1984.g. „Vladajuća klasa koja sasvim dobro shvaća da je uprkos preduzetim mjerama (rukovođenje vojskom, policijom, obrazovanjem, sredstvima masovnog komuniciranja) njena igra i te kako opasna, potrudila se da razvije čitav niz igara koje su (na izgled) politički neutralne (učestovanjem u njima ne mogu se direktno ugroziti pozicije vladajuće manjine). To je u prvom redu sport, zatim različiti oblici scenske umjetnosti, lutrijske igre, itd.“ – str.15. – Knjiga „Igre društvenog komuniciranja“, Izdavač NIRO „Mladost“, Beograd, Srbija, SFRJ

Uostalom, manipulacija postoji od kada je svijeta i vijeka, i razlikuje se samo po metodama vlastite fokusiranosti i ciljeva. Kolegica Vasić snalažljivo razgrće mozaik muškog identiteta upravo ne samo kao metodolog, naučni poslenik već i kao žena, unutar gendera vlastitog bitka, jakosti stremeći. Upravo je ovaj gender snagom svoga razvoja u XXI vijeku pokazao da muški gender unutar ogromnog procenta ne odskače mnogo od pećinskog oblika svijesti i savjesti, dok su žene snagom razgrtanja realiteta, u posljednjih stotinu godina patnju pretpostavile razvoju ne isključivo vlastite pojavnosti već i okruženja u kojem opstaju, a protiv retrogradnih oblika svijesti koji vode civilizaciju ka neumitnom kraju. Nerijetko sam pomislio kako bi bilo dobro da su nadnaravni oblici vrhunskog bića (Bog, Allah, Budha, etc...) žene. Uvjeran sam da bi sve bilo usmjereno napretku, a protiv muškog egoizma i supremacije sa ciljem fokusa (*feminem above all*) na empatiju, gdje je pravo izjednačeno sa odgovornošću, odgovornost sa empatijom, a empatija sa jednakopravnošću. A to vidim u Ljubici Vasić. Prije svega.

Hrabrost u suočavanju sa suštinom američke pozorišne drame fokusirane na nadgradnju mitova, što je veoma opasan teren i za iskusnije istraživače, Vasićku postavlja na pijadestal mogućeg pozitivnog iznenađenja na naučnoj analitičkoj sceni, jer itekako ulazi *in medias res* isprepletenosti mita i realiteta, očekivanja i konačnih rješenja. Paradigma paradoksa realiteta je u istinskom, vidljivom mozaiku, ali ipak mozaiku, društveno-političkih odnosa koji svojom tankom linijom povezanosti vibrira na ivici realiteta i fikcije, ali Ariadnina nit koja drži opstojnost egzistencije unutar ovakvog okruženja je manipulativni sklop duhovnih usmjerenja. Koje održavaju fikciju realnom a realitet fikcijom. Na kraju krajeva, ako kažem da „Vrijeme ne prolazi, jer ne postoji, a da mi prolazimo jer smo postojali“, svojom ciljanom pozitivnom manipulacijom navodim, kao Shepard, plesu na žici mogućih alternativa. Uspješno, prije svega.

Moć politike je politika moći američke svakodnevnice, jer, bez obzira da li se radi o „lijevom“ odnosno „desnom“⁴ spektru promišljanja, uvijek, i ama baš uvijek je unutar konotacija pluraliteta moći koji održava kako jednu tako i drugu stranu navedenog spektra. Kao i likovi unutar dramskih vizija, dolazi do karakterizacije svjesnosti odgovarajuće poruke koja odzvanja „daskama koje život znače“. U ovom slučaju su alternativa, pozitivna, samom životu.

Djelimično bih se složio za nemogućnost definisanja identiteta u savremenom društvu, kako i autorica slijedi misli Grejema Hjua, jer identitet čine vanjske, ali i unutrašnje pretpostavke pojavnosti. Da, nemoguće je definisati, ali...samo ako krizu identiteta prenebregnemo kreacijom dobrovoljnim preuzimanjem pozitivnih, etičkih, tokova svijesti sopstvenog okruženja, izbjegavajući, uobličavanjem svih oblika pismenosti, manipulaciju osrednjosti i

⁴ Mada je podijela na „lijeve“ i „desne“ u SAD-a upravo kao podijela fikcije i realiteta, odnosno realiteta i fikcije. Nema razlike, drastične.

nazadovanja na putu ka vlastitom identitetu, kakav god on bio. Jer, samo tada smo vlasnici sopstvene sudbine, a time i identiteta.

Nastavak razumijevanja Šepardovih identitetskih kriza unutar posmoderne i narativa alternative da bog postaje nadnaravan i poslije Ničeovog „bog je mrtav“ pojavljuje se Bodrijar koji ga predstavlja simulakrumom, a što, možda i jeste i to autorica dobro primjećuje, jer više ne razlikujem realno od virtualnog, virtualno od realnog. Pretvaranje je postalo način život. Kao kao da danas kažemo da Orwelova rečenica „Neznanje je moć“ ima svoju nadgradnju za koju dodajem „Neznanje više nije samo moć, ono je postalo način života.“ Istovremeno, Mehrabija, kojeg Vasićka tako detaljno citira, možemo porediti sa Marksovim tezom⁵ kako... „*Način proizvodnje materijalnog života uvjetuje proces društvenog, političkog i duhovnog života uopšte. Ne određuje svest ljudi njihovo biće, već obratno, njihovo društveno biće određuje njihovu svest.*”⁶ samo što kod Mehrabija se radi o podijeljenom biću koje, sa jedne strane, traži svoje porijeklo i identitet a sa druge – uslovljeno je vlastitim backgroundom: istorijom koja ima svoj trag na papirima iz prošlosti. I zaista, zbog čega se prošlost prerađuje, prilagođava u postmodernom vremenu? Vasićka to izuzetno metodološki jasno secira unutar objašnjena potrebnih ideološkim ciljevima aktuelnog trenutka. Ipak, imamo jedan problem. Naime, ako ćemo prilagođavati prošlost sadašnjim potrebama, da li ćemo završiti unutar bajkovite priče o snažnim, toplim, inteligentnim precima opterećeni mitovima koji će nas odvesti u sunovrat realiteta opterećeni nemogućim stavljanjem jednakosti između pakla i raja, dženneta i džehenema, ili...ulazimo u period kada je sve moguće, pa čak i to? Živi bili pa vidjeli. Ja nisam optimista, već pesimista obzirom da ideologija koja kreira sliku Narcisa koji se previše naginje ka vlastitom odsjaju u rijeci, pa čak i preko likova koji ga čuvaju da ne padne, može sama završiti u virovitoj rijeci, povlačeći sa sobom sve likove koji su doprinijeli tome. Paklu/Džehenemu vlastitih namjera. Upravo to Shepard i čini razbijajući, oprostite, preispitujući⁷ mozaični mit o kaubojima, američkom zapadu i umjetnicima, kako to valjano Vasićka navodi. Eo ipso, fragmentarnost likova u Šepardovim dramama je upravo tu sa ciljem dokazivanja navedenog, čineći cjelinu unutar prelomljenih, ali i prelomljenih odsjaja likova i djela per se.

Ipak, ovom prilikom bih ušao u polemiku sa Bodrijarom, kojeg Vasićka sa pravom citira, i upitao se, nadograđujući njegove riječi zbog čega i sam ne ide dalje i potvrđuje i navodi kako je 75 % svake bolesti u ljudskoj psihi dok ostalih 25 % otpada na genetske predispozicije ličnosti, okruženje i civilizacijske, trenutke pretpostavke? Umjesto da govori o „pravim“ i

⁵ Svi slični oblici su svjesno ili nesvjesno već postojali, a cilj je da se se oni ne mijenjaju, već primijene.

⁶ Marks, Karl, „Prilog kritici političke ekonomije“ (1976), Izdavač BIGZ, Beograd, Srbija, SFRJ

⁷ Zar preispitivanje nije drugačija riječ za „razbijanje“, licemjerju usmjerena

„krivim“ bolestima. Tek kada simulaciju zamijenimo aktuelnim realitetom, možemo očekivati nadgradnju i simulacije same. Uostalom, sve je igra, od realiteta do simulacije, zar ne?

Ono što izdvaja kolegicu Ljubicu Vasić od sličnih pokušaja metodološki prijemčive analitike Šepardovih djela je fokus na sve, ama baš sve oblike dramskih pojavnosti unutar njegovih djela. Od „banaliteta“ likova do supremacije djela *sui generis*. Sve je kod nje u funkciji ideoloških objašnjenja – od likova, okruženja, realiteta i same suštine svakog Šepardovog djela ponaosob, vodeći nas ka razumijevanju ideološkog identiteta, da, identiteta ne samo „likova koji čine priču“ već i šire cjeline što se društvo zove.

Ipak, iako i sam izuzetno cijenim Bodrijarovo promišljanje o imaginarnom i stvarnom, on nije jedini koji je govorio o tome. Moguće je citirati i knjigu „Mali Princ“⁸: „Samo se srcem jasno vidi, bitno je očima nevidljivo.“, jer i ovoj rečenici možemo transformacijom irealnog u realno *vice versa*, ulazimo u oblike realiteta koji su određenim ideologijama patetične dok su drugima itekako inspirativne.

Scena je više stvarnost u današnje vrijeme, iako Vasićka postavlja obe mogućnosti (kao i da je stvarnost scena) na pijadestal odgovora. Zbog čega sam ja rad više prvome? Jednostavno je, jer zbog nadgradnje Orwelove⁹ rečenice „Neznanje je moć.“, koja na današnjoj sceni realiteta dobija nadgradnju: „Neznanje je način života.“, i da bi prikrili očigledne mane znakovitosti nauke, znanja i umijeća, to zamijenimo spektaklom i prividom. Kako na sceni, tako i unutar realiteta. Ko pomenu izbore u Sjedinjenim Američkim Državama, a i pomalo, širom cijelog svijeta?

Veoma hrabro Vasićka govori o poistovjećivanju maskuliniteta sa realitetom identiteta u sve tri Šepardove drame koje navodi, i svakako se slažem sa njom unutar konteksta koji navodi, ali upravo su identiteti polarizirani između dva ramena (bijeli i crveni anđeo, da pojednostavim) i nerijetko se dešava da klackalica realiteta ponekad ide ka imaginarnom, a ponekad ka realnom zavisno od težnji autora dramskog taksta, i ovom slučaju Sema Šeparda.

Osnovni cilj Ljubice Vasić je da približi razumijevanju istinske višeslojne, svakodnevnne promjenljivosti života u kojem egzistiraju različiti maskuliniteti Šepardovih djela u čemu itekako uspijeva, fragmenirajući polaritete usložneih osobnosti likova, ali i autor djela. Da, kako i navodi...citiram “Šepard u stvaranju svojih drama pribegava rušenju mitova i time utiče na stvaranje svojih likova.“..kraj citata. Ali, rušenjem jednoga, kreira slijedeći mit. Obzirom da nije cilj samo rušiti već i kreirati nove realitete, identitete, ali i mitove, na kraju krajeva.

⁸ Antoine de Saint-Exupery, 1943 (France)

⁹ George Orwell „1984“, London, UK, 1948

Idući dalje, i metodološki razlažući dramski opus Dejvida Rejba, Vasićka nadograđuje pretpostavljeni dramski maskulinitet i/ili maskulinitet drame interakcijom bića prije i poslije ratne kataklizme i unutar nje same – ovom prilikom kod ratne trilogije o Vijetnamu, navedenog autora. Pojavnost nestanka društva (porodice) odnosno društva (porodice) koje je time stvorilo pretpostavke za komunikaciju (da li, obzirom da bih ja to prije nazvao negativnom manipulacijom nego komunikacijom?) dijelova nastalih na ruinama te porodice (društva) Vasićka itekako dobro predočava kroz odnos unutar porodice u *Sticks and Bones* Dejvida Rejba. Kolegica Vasić predočava i njegove drame koje ne pripadaju „vijetnamskom“ periodu, ali i one su dalje predmetom razularenog lika koji je suočen sa nasiljem, seksom i alijenacijom, čak i kod žena. Ipak, kako Vasićka navodi: „*S jedne strane imamo Šeparda, koji preko svojih likova dočarava nacionalnu istoriju oživljavajući i mit i istoriju, a s druge strane, imamo Rejba koji piše istoriju oživljavajući iskustva svojih likova, posebno kada je u pitanju rat u Vijetnamu, događaj koji je definitivno ostavio ogroman trag na američki duh.*“ U navedenoj rečenici se nalazi čitava bit predmetne knjige „Američko političko pozorište“, jer u tome i jeste *encircled mind*: Razgoliti stvarnost u imaginarnom svijetu i kreirati stvarnu imaginaciju koju poživljavaju čitaoci djela Šeparda i Rejba. Imajući na umu da moderni, današnji političari vode ratove iz svojih pentahousa dok hiljade vojnika na terenu gubi živote za imaginaciju jednog čovjeka (u najboljem slučaju, grupe) koji nikada ne ispunjava više od 10 % obećanog, kako u izborima, tako i u ratovima sa kraja XX i početka XXI vijeka, možemo samo zaključiti da, (ne)svjesno, i autori kao što su Šepard i Rejb rade na strateškom odvratanju pažnje od osnovnih problema sa kojima se suočava američko posmoderno društvo. Ne želim biti zloguki prorok, ali sve su indicije da će SAD kakvo poznajemo nestati u imploziji sukoba i rasno-klasnih trvenja u periodu 2020-2025, odnosno kako sam i izjavio Radio Sputniku iz Moskve, Rusija još 2015.g., - moramo se pripremiti za postdolarsko društvo koje uskoro dolazi. Buntovnici sa razlogom kod oba autora postaju razložni buntovnici koji se razlažu na mnoštvo novih, imaginarnih identiteta u potrazi za krajnjim identitetom boljeg čovjeka, ali i bitka. Nažalost, nedostaje osnovni sastojak, društvo de facto, iako postoji de iure, unutar kojeg bi se, kako karakteri njihovih drama, ali i autori, mogli komotno smjestiti, živjeti i napredovati. Istovremeno unaprjeđujući društvo per se.

Upravo dešavanja od 25.5.2020.g. u Minneapolisu i ubistvo afroamerikanca Georga Floydada od strane policije su samo vrh ledenog brijega neizgrađenog američkog sveobuhvatnog identiteta koji, kao nedorasli tinejdžeri, lideri ove velike zemlje, pokušavaju pronaći u „oslobađanju“ drugih naroda i zemalja. A izvoz demokratije iz SAD nije ništa drugo do izvoz neoliberalizma i korporativna hobotnica koja nastaje na kaleži drugih i drugačijih. Demokratski je zaustavljena da to čini u SAD, ali joj to niko ne zabranjuje van granica ove države. Ipak, ono

što je ostalo od nje unutar samog američkog tla i nije ništa drugo do tijelo te hobotnice koje leži na leđima svojih građana, dok pipcima hara po svijetu. Izgleda da su građani pri kraju strpljenja, a postodolarsko društvo je mnogo bliže nego što sam mislio i govorio 2015.g.

American dream, kako ga dobro Vasićka interpretira kroz amerikanizaciju Šeparda odnosno Šepardovu amerikanizaciju i nije ništa drugo da *puppy* koji se razdragano vrti oko sebe, ganjajući vlastiti rep. Društvo koje ne prihvaća *pravo kao odgovornost, odgovornost kao empatiju a empatiju kao jednakopravnost*¹⁰ je osuđeno na propast. Američko društvo ne ulazi unutar gore navedene definicije kako u pozorištu imaginacije, tako i u imaginativnom pozorištu, bilo to na daskama koje život znače, tako i unutar realiteta njegove svakodnevnice.

Ljubica Vasić je svojom studijom predočila oštećeni svijet američkog realiteta koji čine Šepardove i Rejbove drame, ali i ne samo to, ona je pokazala hrabrost da predoči vlastito suočavanje sa dvojicom ponajboljih američkih savremenih autora¹¹, predstavljajući, *in medias res* njihova djela, ali i njih same.

Preporučujem knjigu za štampu uz naglasak da se nastavi dalje razvijati unutar komparativne metodološke analitike fokusa na odabrani aspekt naučne pojavnosti. Metodološki je veoma jasna u tome.

Prof. Sabahudin Hadžialić

Assoc. Prof. Dr. & Dr. Honoris Causa

Rome, Italy

7.6.2020.

¹⁰ Sabahudin Hadžialić, Društvene mreže (Instagram, Facebook, Twitter, LinkedIn), jun 2020.g.

¹¹ Profil Amerike sedamdesetih i osamdesetih godina prošloga vijeka...